

ובחנוני נא

**זהירות בהפרשת
תרומות ומעשרות**

נכתב ע"י אחד השומעים

ניתן להשיג
את הספר דברי חיזוק והדרכה
ואת החוברות בכתובות דלהלן

זכרון יעקב : רח' הזית 2 משפ' גריינמן

בני ברק :

פ. כץ : רח'
גניחובסקי 21
משפ' פרידמן
0527668996

רח' רנזנהיים 7
משפ' גריינמן
0527183997

הלפרין 1
קומה ב'

רבי עקיבא 54
משפ' שכטר

רח' אלחריזי 3
משפ' פוליקמן

חידושי הרי"מ 3
קומה ב'

אחיסמך

הרב י. זילבר 03-6188879
הרב י. קול : 0556792223

אזור הנגב

הרב א. קארני:
0548530503

מודיעין עלית :

הרב א. אייזנר
05331-09964
ניתן להשאיר הודעה

ירושלים

הרב לובצקי
0533147220

תוכן הענינים

פתיחה	א
השמחה שבזהירות בכשרות המאכלות	א
הזכות והחובה לדקדק במצוות תרומות ומעשרות	ד
מאז ומעולם	יא
הזהירות מן המכשולות מבלי שירגישו העמי ארצות	יג
היו מקרים שהעמי ארצות הרגישו וכעסו על כך	יד
תקלות של טעות מוסר ידיעה	טו
נסיון החנוונים – ומעלתם של אלו שזכו לעמוד בנסיון	טו
גם כהיום יש חששות רבים	יז
דוגמאות לחששות	יח
שחיטה וטריפות ושאר עניני הכשרות	כב
באופן כללי	כד
מדברי הראשונים על מכשולות בזמנם	כד
התייחסות נכונה לחשש הלכתי	כד
דקדוק בכמות המעשרות	כו
העתק מתוך "במאי זכין" על הרבנית ע"ה	כז
לשמוח בקשיים שבקיום המצוות	כז
שמירת התורה בדקדוקיה	כח
הסתכלות כללית	כט
נספח - פרישות מאכילת מעדנים	לא

פתיחה

ידוע שהנהגת המדקדקים שלא לסמוך על ההכשרים אף הנחשבים מהודרים שבהם בכלל, ובפרט בענייני תרומות ומעשרות, והיות ויש שאינם מבינים זאת ורואים זאת כיוהרא וזלזול בכבוד המכשירים, ובל תשחית בזריקת המעשר, וגם מתוך אלו שנוהגים לעשר יש שרואים זאת כחומרא בעלמא, ושאין צורך לדקדק כל כך שיהיה מעשר כשיעור "בפעם השניה", לכך ראינו צורך להבהיר ולבאר שאין כאן חומרא כלל אלא קרוב הדבר להיות מעיקר הדין, ושיש חששות שגם תלמיד חכם וירא שמים מופלג אינו יכול להמלט מהם בהשגחה גדולה כל כך, ושמאז ומעולם היו המדקדקים נאלצים להתמודד עם מצב זה שיש מעם ישראל שאינם מבינים את מקום חומרתם, ושאינם יכולים לסמוך על חלקים נרחבים מהעם, אף שלכאורה גם הם דקדקו על קלה כבחמורה.

עוד הבאנו בזה ממה שנתבאר במקום אחר, כהמשך לענין חובת קיום המצוות, והנהגת חיים של תורה מתוך שמחה, לחדד גם כיצד לגשת לענין זה של זהירויות מאכילת דברים שיש בהם חשש, לא כהכרח, אלא כזכות להיות נעלים יותר.

השמחה שביהירות בכשרות המאכלות

בזוהר פרשת פנחס הובא מעשה בגוי אחד ששאל את רבי אליעזר ג' שאלות: א' למה אתם אומרים שיבנה בית המקדש השלישי והרי בפסוקים מוזכר רק שנים, ב' למה אתם אומרים שאתם הקרובים להקב"ה, הרי מי שקרוב למלך צריך להיות לו הכל טוב והרי אתם בצער ובדוחק וביגון תדיר יותר מכל הגויים ולנו טוב סימן שאנו הקרובים למלך, ג' שאתם אומרים שאינכם אוכלים נבילות וטריפות כדי שתהיו בריאים, והרי אנחנו אוכלים כל מה שאנו רוצים, ואנחנו הבריאים ואתם שאינכם אוכלים, חלשים.

וסיים הגוי סבא, סבא, לא תימא לי מידי דלא אשמעינך ולא אקבל מינך, נתן בו [ר"א] עיניו והסתכל בו ועשאו גל של עצמות.

ולאחר מכן בכה רבי אליעזר ואמר שאותם שאלות ששאל אותו הגוי הוא שאל את אליהו, וביאר את שתי השאלות האחרונות שישראל הם הלב וכל העמים הם העצמות, לב הוא המובחר והוא הקיום של כל העצמות, הוא הקיום והוא החכמה, ולכך הוא מרגיש את הצער כמו שהלב הוא זה שמרגיש צער, ושאר העצמות לא מרגישים, ולכן הלב צריך לאכול אלא את הברור הנקי והצח לפי שהוא רך וחלש ולפי שהוא הקיום של כל הגוף.

עוד הביא החפץ חיים בספר נדחי ישראל מדברי הזוהר שכל מה שניצולו חנניה מישאל ועזריה מכבשן האש הוא משום שלא נטמאו במאכליהם [אף שהיה זה רק בישולי עכו"ם, ולא נבילות וטריפות].

יש לחדד את הידיעה הזו שהנזהר ביותר הוא יותר ראוי להיות קרוב ללב, וראוי לנס, ולקבל את הדברים בשמחה ובטוב ללב.

ומלבד ההשפעה של השלימות והשמחה על הנפש, יש להרגשה זו השפעה גם על הגוף, וכמ"ש באבן עזרא בדניאל שביאר כיצד התקיימו ממאכלי זרעונים, וביאר מתחילה שאי"ז נס כל כך כי היו אוכלים אורז, וסיים וז"ל "ועוד כי כל מאכל שהוא תאוה לנפש יותר יועיל ממאכל שאין הנפש אוהבת אותו אף על פי שיהיה חם ולח כתולדת החיים, והנה אלו אוכלים דבר שתתאוה נפשם והיה מועיל להם".

מבואר כאן שהיות והיה להם חשק לאכול את המאכל הכשר, משום שרצו להמנע מלאכול מאכלים אחרים, זה השפיע והועיל להם כאוכל בריא, ושאין זה רק בדרך נס אלא זהו הטבע.

וז"ל פרי חדש יורה דעה סימן פ"א "אף על פי שקטן אוכל נבילות אין מצווין להפרישו, היינו מעיקר דינא, אבל מכל מקום **יפרישוהו מפני שמזיק לו בזקנותו** שגורם לו טבע רע וסופו לצאת לתרבות רעה, ולפי שבזמנינו זה אין נזהרים מענינים אלו, רוב הבנים יוצאין לתרבות רעה ורובם הם עזי פנים שבדור ואין יראת ה' נוגעת בלבם ואף אם יוכיחום על פניהם לאו בר קיבולי מוסר נינהו, וכבר נמצא לרז"ל בפרק בתרא דיומא [פ"ב ב'] ההיא עוברא

דארחא ביום הכיפורים, אתו לקמיה דרבי חנינא אמר להו לחושו לה ולא אלחישא, קרי עליה זורו רשעים מרחם, נפק מיניה שבתאי אוצר פירי, ומי לנו בתורה גדול מאלישע אחר שלא בא לאותו מעשה אלא מפני שכשזמו היתה מעוברת ממנו עברה על בתי עכו"ם והריחה מאותו המין והיה אותו הריח מפעפע בגופה כאירסה של חכינה, כמבואר בירושלמי דחגיגה [פ"ב הלכה א], ע"ש. ולפיכך צריך ליזהר הרבה בדבר, עכ"ל.

הזכות לדקדק בהפרשת מעשרות

ליקוט מדברי חז"ל בענין הזכות והחובה לדקדק במצוות

תרומות ומעשרות:

בירושלמי מסכת מעשרות רבי עולא בר ישמעאל סיפר מעשה בשם רבי לעזר: שרבי ורבי יוסי בן רבי יהודה היו מכניסין את הכלכלה של פירותיהן לאחר הגגות כדי שלא תתחייב במעשרות, [הכניסו את הפירות לבית באופן שיהיו פטורים מתרומות ומעשרות], ראה אותן רבי יהודה בן רבי אלעאי אמר להן ראו מה ביניכם לדורות הראשונים, שהרי רבי עקיבא היה לוקח שלשה מינין בפרוטה בשביל לעשר מכל מין ומין, [דהיינו שרבי עקיבא חיזר על הזדמנות לקיים מצוות מעשר], ואתם מכניסין את הכלכלה לאחר הגגות, ... ולאחר שדיברו ביניהם ראו שהגיע לשם זקן אחד וביקש מהם האם תסכימו לתת לי קצת מפירותיכם, באו אליו רבי ורבי יוסי ברבי יהודה ואמרו לו שיתנו לו, אמר להם אותו זקן, "לאביכם שבשמים אין אתם נותנים ולי אתם נותנים..." עד כאן דברי הירושלמי והובאו בליקוט פרשת כי תבא.

יש לנו להתבונן ממעשה זה את ההמחשה שבא אותו "זקן" להבהיר בפניהם, שאותו הרגש שיש כאשר נותנים לזקן לאכול, ואותה הרגשת המצוה שבזה, כך צריך להיות כלפי מצוות תרומות ומעשרות, גם אם אין רואים את הזקן שעומד לפנינו ונהנה מזה, מספיק מה שאבינו שבשמים ביקש..., כאשר אדם נותן צדקה לעני - כנגד ההפסד הממוני עומד הרגש של ה"סיפוק", הנה זכיתי כעת להחיות נפשו של יהודי, והאמת שאילו ידע להרגיש נכון את הסיפוק מקיום מה שהקב"ה ביקש שיתנו לו, יבין שהרגשת הסיפוק מקיום מצוות תרומות ומעשרות איננה פחותה מכך.

במסכת שבת ל"ב ב' רבי אלעזר ברבי יהודה אומר: בעון חלה אין ברכה במכונס, ומארה משתלחת בשערים, וזורעין זרעים

ואחרים אוכלין, שנאמר אף אני אעשה זאת לכם והפקדתי עליכם בהלה את השחפת ואת הקדחת מכלות עינים ומדיבת נפש וזרעתם לריק זרעכם ואכלהו אויביכם, אל תקרי בהלה אלא בחלה, [בחלה - בעון חלה, רש"י]. - **ואם נותנין - מתברכין**, שנאמר וראשית עריסותיכם תתנו לכהן להניח ברכה אל ביתך.

ועוד שם, בעון ביטול תרומות ומעשרות **שמים נעצרין מלהוריד טל ומטר, והיוקר הוה, והשכר אבד, ובני אדם רצין אחר פרנסתן ואין מגיעין**, שנאמר ציה גם חם יגזלו מימי שלג שאול חטא, מאי משמע, תנא דבי רבי ישמעאל בשביל דברים שצויתי אתכם בימות החמה ולא עשיתם - יגזלו מכם מימי שלג בימות הגשמים. [ציה גם חום - ציה כמו צווי, דברים שצויתי אתכם בשעת החום, היינו תרומות ומעשרות, רש"י]. **ואם נותנין - מתברכין**, שנאמר הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ויהי טרף בביתי ובחנוני נא בזאת אמר ד' צבאות אם לא אפתח לכם את ארובות השמים והריקתי לכם ברכה עד בלי די, מאי עד בלי די אמר רמי בר חמא אמר רב: **עד שיבלו שפתותיכם מלומר די**.

ובתענית ט' א' אמר רבי יוחנן מאי דכתיב עשר תעשר - **עשר בשביל שתתעשר**.

עוד שם בגמרא שרבי יוחנן ראה פעם את הילד של ריש לקיש, לאחר מיתתו של ריש לקיש, [שהיה בן אחותו של רב יוחנן], אשכחיה רבי יוחנן לינוקא דריש לקיש, אמר לו רבי יוחנן אמור לי פסוקיך שהנך לומד - אמר לו הילד "עשר תעשר", אמר לו רבי יוחנן ומאי עשר תעשר? - אמר לו הילד "עשר בשביל שתתעשר", אמר ליה: ומנין לך שכך הוא? - אמר לו הילד לך תנסה, אמר ליה וכי מותר לנסות את הקדוש ברוך הוא והרי כתוב לא תנסו את ד', אמר לו הילד כך אמר רבי הושעיא שבהכל אסור לנסות את הקב"ה חוץ מההבטחה הזו של עשר תעשר, שנאמר "הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ויהי טרף בביתי ובחנוני נא בזאת אמר ד' צב - אות אם לא אפתח לכם את ארבות השמים והריקתי לכם ברכה עד בלי די, מאי עד בלי די, אמר רמי בר חמא אמר רב עד שיבלו שפתותיכם מלומר די כו' עיי"ש.

ובתוספות שם ד"ה עשר תעשר כו' והכי נמי איכא בהגדה היוצא השדה שנה [שנה] כלומר אם לא תעשר שדך כהוגן לא יהיה לך אלא היוצא מן השדה כלומר לא יעשה שדך אלא כפי מעשרות שהיו קודם לכן דהיינו היוצא מן השדה כלומר מה שהיית רגיל להוציא למעשר מן השדה ומעשה באדם אחד שהיה עשיר והיה לו שדה שעשתה אלף כור והיה אותו עשיר נוטל מאה כורין למעשר ומפריש כל שנה ושנה, וכן עשה כל ימיו כשחלה למות קרא לבנו ואמר לו בני דע ששדה זו שאני מוריש לך עושה בכל שנה ושנה אלף כורין הזהר שתפריש מאה כורין כאשר עשיתי ומת אותו האיש ועמד הבן במקומו ועשה השדה אלף כורין כאשר היה עושה בחיי האב והפריש ממנה מאה כורין, בשנה שניה נסתכל וראה הבן שמעשר היה דבר גדול ואמר שלא יפריש, לשנה אחרת נתמעט השדה ולא עשה כי אם מאה כורין, נצטער עליו, ושמעו קרוביו שכך מיעט ולא הפריש מעשר, באו כולם אצלו מלובשים לבנים ושמחים, אמר להם כמדומה לי שאתם שמחים בקלקלתי, אמרו לו נצטער עליך כי גרמת לך כל הרעה הזאת, ומפני מה לא הפרשת מעשר כראוי היטב, בא וראה כי מתחלה כשבא השדה לידך היית בעל הבית והקב"ה כהן, שהיה המעשר חלקו ליתן לעניים, ועכשיו שלא הפרשת חלקו לו היה הקדוש ברוך הוא בעל הבית ואתה כהן, שאין שדך עושה מה שהיה עושה מתחלה אלף כורין, והפריש לך מאה כורין, והיינו דכתיב "ואיש את קדשיו לו יהיו", כלומר כשאנו מפריש כהוגן לא יהיה לו אלא הקדשים, כלומר המעשר, ועל זה אמרו חכמים המעכב מעשרותיו לסוף בא שלא יהיה לו אלא אחד מעשר, כדכתיב וזרע חומר יעשה איפה דהיינו המעשר דאיפה ג' סאין ובחומר יש ל' סאין וכן כתיב כי עשרת צמדי כרם יעשו בת אחת, וה"ר נתן האופניא"ל פי' היוצא מן השדה כלומר ואם לאו שאין אתה מפריש העישור יהיה לאותו היוצא לשדה, דהיינו עשו הרשע כלומר שיקחוהו העובדי כוכבים.

ובשבת קי"ט א' בעא מיניה רבי מרבי ישמעאל ברבי יוסי עשירים שבארץ ישראל במה הן זוכין? אמר לו: בשביל שמעשרין, שנאמר עשר תעשר - עשר בשביל שתתעשר. שבבבל במה הן זוכין - אמר לו: בשביל שמכבדין את התורה. ושבשאר ארצות במה הן זוכין אמר לו בשביל שמכבדין את השבת.

ובירושלמי דמאי פ"א ה"ג מובא מעשה שלשטים גנבו את חמורתו של רבי פנחס בן יאיר והחביאוה שלשה ימים, ולא אכלה כלום, לאחר שלשה ימים, החליטו להחזירה כדי שלא תמות ותסריח המערה, הוציאוה מהמערה של הלשטים והלכה מעצמה לבית רבי פנחס בן יאיר ועמדה ע"י השער, והחלה לנאוק ולגנוח, אמר להם רבי פנחס בן יאיר פתחו לעלובה הזו שכבר שלשה ימים שלא טעמה כלום, פתחו לה ונכנסה, אמר להם תנו לה דבר מאכל, נתנו לפניה שעורים ולא רצתה לאכול, אמרו לו רבי היא איננה רוצה לאכול, אמר להם האם השעורים מתוקנים בתרומות ומעשרות, אמרו לו כן, אמר להם האם גם מצד דמאי הפרשתם מעשרות [היינו אולי לקחו מעם הארץ שאף שכנראה עישר, צריך לעשר שוב לאחר שלקחו, משום שיש לפירותיו דין דמאי], אמרו לו והרי לימדתנו שמי שלוקח מאכל לבהמה אינו צריך לעשר דמאי, אמר להם מה נעשה לעלובה הזו שהיא מחמירה על עצמה הרבה, ואז הפרישו את מעשר הדמאי והחמורה אכלה. והובאו דברי הירושלמי הללו בדברי התו' חולין ז' א'.

עוד מסופר בירושלמי שם שרבי פנחס בן יאיר הלך למקום אחד ובאו אליו בני אותו המקום ואמרו לו שעכברים אוכלים להם את כל התבואה גזר רבי פנחס בן יאיר על העכברים והתכנסו והחלו העכברים לצפצף, אמר רבי פנחס בן יאיר לבני אותה העיר האם אתם יודעים מה הם אומרים?, אמרו לו לאו, אמר להם הם אומרים שהתבואה שלכם איננה מתוקנת בתרומות ומעשרות, אמרו לו תהיה ערב עלינו שנתחייב מכאן ולהבא להפריש, וכך עשה, ויותר לא הזיקו להם העכברים.

עוד שם רבי פנחס בן יאיר הלך למקום אחד, ובאו בני המקום ההוא ואמרו לו המעין שלנו שממנו משקין השדות אינו מספיק לנו,

א. וכעין זה נתבאר בחולין ז' א' אקלע [רבי פנחס בן יאיר] לההוא אושפיזא, רמו ליה שערי לחמריה לא אכל, חבטיניהו לא אכל, נקריניהו לא אכל, אמר להו: דלמא לא מעשרין, עשריניהו ואכל, אמר: ענייה זו הולכת לעשות רצון קונה ואתם מאכילין אותה טבלים. ומי מיחייבא, והתנן הלוקח לזרע ולבהמה, וקמח לעורות, ושמן לנר, ושמן לסוד בו את הכלים - פטור מהדמאי, התם הא אתמר עלה, אמר רבי יוחנן לא שנו אלא שלקח מתחלה לבהמה, אבל לקחן מתחלה לאדם ונמלך עליהם לבהמה - חייב לעשר.

ואמר להן שמא אין אתם מתקנים המעשרות כהוגן ובקשו ממנו שיתערב עליהם, וכך עשה ומאז והלאה היה המעין מספיק להם.

עוד מובא שם רבי חנינא בן דוסא ישב ואכל בליל שבת ונפחת השלחן מלפניו ונפל, ושאל מה זה [למה זה קרה], והשיבה לו אשתו תבלין שאלתי משכנתי ושכחתי מלעשרו, והזכיר תנאי שעשה מערב שבת על המעשר שיהא המעשר חל במקום פלוני, ויפרישו אותו ממקומו לאחר השבת, ועלה השלחן מאליו.

ובמדרש רבה פרשת נשא על הפסוק "מי עלה שמים וירד" מי הוא זה שתפלתו עולה לשמים והיא מורידה את הגשמים ובזכותו רוחות טובות מנשבות לגדל את העשבים שנאמר מי אסף רוח זה שמחלק מעשרותיו בחפניו הוי בחפניו וכן הוא אומר הביאו את המעשר אל בית האוצר ויהי טרף בביתי ובחנוני נא בזאת אמר ד' צבאות אם לא אפתח להם את ארובות השמים והריקותי לכם ברכה עד בלי די עד שיבלו שפתותיכם מלומר די, ומנין שהרוחות צורך התבואה שכך כתיב יערוף כמטר לקחי תזל וגו' "מי צרר מים בשמלה" מי שאינו מחלק מעשרותיו בחפניו אין תפלתו עולה לשמים ואינה מורדת את הגשמים אלא צורר המים בעבים ואינם יורדים לארץ, "מי הקים כל אפסי ארץ" כמה דתימא יתן ד' את מטר ארצך אבק ועפר, "מה שמו ומה שם בנו כי תדע" מה שמו - אברהם הפריש מעשר תחלה שנאמר ויתן לו מעשר מכל והקנה לו הקדוש ברוך הוא שמים וארץ ולמה בירכו שיקנה לו האלקים שמים וארץ לזרעותיו, "ומה שם בנו" - זה יצחק שנתן מעשר ונתברך שנאמר ויזרע יצחק וגו' מהו וימצא בשנה ההיא מאה שערים מלמד שמדדן לעשרו, כי תדע - וכן הזהיר הקדוש ברוך הוא את ישראל שאם יעשרו תבואתם יברכם בעושר שנאמר עשר תעשר וגו' עשר בשביל שתתעשר.

בתנחומא פרשת ראה הובא בפירוש הרא"ש שנה בשנה אם הוצאת מעשר בשנה זו, אתה זוכה לשנה אחרת, ועוד כתיב מעשר דגנך ותירושך ואם לאו הרי הוא דגני ותירושי שנא' לכן אשוב ולקחתי דגני בעתו ותירושי במועדו ועוד אם אתה מעשר כראוי תבואת זרעך ואם לאו היוצא השדה שנה שנה זהו עשו

דכתי' ויבוא עשו מן השדה ועוד בא וראה כמה גדול כח של מעשרות שהם שקולים ככל התורה בתורה כולה כתיב לא תנסו את ד' א - להיכם וגבי מעשר כתיב הביאו את כל המעשר לבית האוצר ויהי טרף בביתי ובחנוני נא בזאת וכו' עד בלי די עד שיבלו שפתותיכם מלומר די, עכ"ל הרא"ש שם.

ובפסיקתא רבתי פסקא כ"ה "עשר תעשר מה כתב למעלה לא תבשל גדי בחלב אמו עשר תעשר, כך פתח רבי תנחומא "והארץ חנפה תחת יושביה כי עברו תורת חלפו חוק [הפרו ברית עולם]", מהו והארץ חנפה תחת יושביה לפי שהבריות מחניפים זה לזה, כיצד יוצא עמו לגורנו ותובע מחלקו, והוא מחניפו ואומר לו מארי [בא] ונכנס לבית ואני נותן לך, עמד עמו בעיר ואמר לו היום מארי בגורן, עד שנתבייש אותו ושוב לא תבעו, אמר הקדוש ברוך הוא חייך כשם שהיית מחניף בפיך ואמרת לו היום מן הבית לשדה והוצאת אותו ריקם, כך אני עושה לך, אתה היום רואה החורף את שדך גדילה ובאה עד שנעשית שיבולים, ואתה הרי בידי, מה אני עושה לך הריני מבשל את הגדיות במעי אמותיהם ורוח קדים באה ושודפת, הוי והארץ חנפה תחת יושביה, מי גרם שיתבשלו הגדיות במעי אמותם, שלא הוצאתם את המעשרות, עשר תעשר את כל תבואת זרעך, למה, שלא תבשל גדי בחלב אמו".

עוד שם א"ר סימון בר' יודה בי ר' סימון בשם רבי יוסי בן רבי אילעאי אף אבותיכם לא ברכתי אותם אלא בזכות המעשרות, ואברהם זקן בא בימים וד' ברך את אברהם בכל, וכן ביצחק ואוכל מכל, וכן ביעקב וכי יש לי כל, אמר להם משה הואיל ואבותיכם לא נתברכו ולא זכו להתגדל בעולם אלא בכח המעשרות הוי זהירים אף אתם להוציא את המעשרות עשר תעשר.

ובמדרש תנחומא פרשת ראה כבד את ד' מהונך מעשה באחד שהיה כונס יין ושמן ולא היה מוציא מעשרותיו כראוי, ומה עשה לו הקדוש ברוך הוא הכניס בו רוח חזית ונטל המקל והתחיל משבר בחביות, גער בו בן ביתו, מה עשה לו נטל את המקל ופצעו על ראשו, א"ל הרוח מסייע יתי ואת גער בי, א"ל תן לי את המקל ואני משבר אף אני נתן לו את המקל הוה מתבר איהו חדא חדא הוי מתבר האי

תרתני תרתני, מי גרם לו על ידי שלא הוציא מעשרותיו כראוי דא"ר לוי מעשה באדם אחד שהיה מוציא מעשרותיו כראוי והיה לו שדה א' ונתן לו הקדוש ברוך הוא בלבו שיעשה ועשה חציה זרע וחציה בית מקוה מים ובאת שנת בצורת והוה מזבין סאה חטין בסלע וסאה מים בתלת סלעים והוה מכריז ואמר אתון זבנין סאה דמיא דהיא עבדא תלת סאין דחטין, מי גרם לו זאת על ידי שהוציא מעשרותיו כראוי, משה מזהיר את ישראל עשר תעשר.

מאז ומעולם

בעיית הכשרות וחוסר האפשרות לסמוך על ההשגחה הרגילה אינה חדשה בעם ישראל, וכבר הורגלו בה מזמן חז"ל, ויחד עם זה גם היו רגילים בבעיה של שמירת השלום עם אותם אלו שלא יכלו לסמוך עליהם, וכמו שיתבאר:

תקנות חז"ל

גם בזמן שהיו כולם שומרי תורה ומצוות, ולא הי' אדם מישראל שלא הפריש תרומה גדולה בגורן, אעפ"כ לא היו נאמנים על שאר המעשרות, ואע"פ שרובן היו מעשרים גזרו חז"ל שלא לסמוך על הרוב, ויש שהיו חשודים על השביעית ולא על המעשרות, ולא הרשו לטבח לשחוט עד שיראה סכינו לחכם שבעירו, ואם שחט ע"פ עצמו הטריפו הבשר והעבירו השוחט עיין חולין י"ח א'.

ובמשנה במסכת דמאי פ"ב "המקבל עליו להיות "נאמן" [על המעשרות, עליו להתחייב להיות] מעשר את [כל הפירות] שהוא מוכר

ב. סוטה מ"ח א' תניא אף הוא ביטל את הוידוי וגזר על הדמאי לפי ששלח בכל גבול ישראל וראה שאין מפרישין אלא תרומה גדולה בלבד ומעשר ראשון ומעשר שני מקצתן מעשרין ומקצתן אין מעשרין אמר להם בני בואו ואומר לכם כשם שתרומה גדולה יש בה עון מיתה כך תרומת מעשר וטבל יש בהן עון מיתה עמד והתקין להם הלוקח פירות מע"ה מפריש מהן מעשר ראשון ומעשר שני מעשר ראשון מפריש ממנה תרומת מעשר ונותנה לכהן ומעשר שני עולה ואוכלו בירושלים מעשר ראשון ומעשר עני המוציא מחבירו עליו הראיה, ובשבת כ"ג א' שהסיבה שאין מברכין על הדמאי משום שרוב עמי הארץ מעשרים, וגזרו על כולם משום מיעוט שאינם מעשרים, ולכן יש עוד קולות בדמאי שמאכילין את העניים ומפרישין אותו בערב שבת בין השמשות.

ובשבת י"ג א' תניא ר"ש בן אלעזר אומר בוא וראה עד היכן פרצה טהרה בישראל כו' לא יאכל זב פרוש עם זב עם הארץ שמא ירגילנו אצלו, וכי מרגילו אצלו מאי הוי אלא אימא שמא יאכילנו דברים טמאין אטו זב פרוש לאו דברים טמאין אכיל, אמר אביי גזירה שמא יאכילנו דברים שאינן מתוקנין, ורבא אמר רוב עמי הארץ מעשרין הן אלא שמא יהא רגיל אצלו ויאכילנו דברים טמאין בימי טהרתו.

ואת שהוא לוקח, ואינו מתארח אצל עם הארץ", - ומבואר שמי שאכל וסמך על מי שלא "נאמן", [דהיינו שקיבל עליו נאמנות לפי הכללים הנ"ל], הפסיד את נאמנותו.

ואמרו בירושלמי שחבר אסור לו להיות משמש [מה שקורין היום "מלצר"] במשתה עם הארץ אלא אם כן הכל מתוקן ומעושר תחת ידו, ואם שימש חבר במשתה עם הארץ ובסעודת עם הארץ הרי זה חזקה שבודאי הכל מעושר על ידו, עוד מבואר שם שאם ראו אותו מיסב [בסעודת עם הארץ] אינה חזקה משום שאני אומר על התנאים שבלבו הוא מיסב [שסומך ומעשר על התנאי שעשה מתחלה], בנו מיסב צריך לעשר על ידו, פי' שצריך לעשר מה שבנו אוכל בסעודה זו.

וכל זה במי שרוצה להיות נאמן על המעשרות, אבל מי שרוצה להיות "חבר" דהיינו נאמן גם לענייני טהרה, צריך יותר ליזהר מעם הארץ, כמו שאמרו במשנה שם, המקבל עליו להיות חבר [נאמן על הטהרות] אינו מוכר לעם הארץ לח ויבש ואינו לוקח ממנו לח ואינו מתארח אצל עם הארץ ולא מארחו אצלו בכסותו.

והרבה תקנות עשו בענין הטהרות שא"א לסמוך על עמי הארץ כלל, והנה הרי מבואר שהעמי ארצות היו בטוחים בטהרתם ולא היה שייד להוכיח להם ולהעמידם על הטהרה והאמת, כמו שאמרו חגיגה כ"ב א' שאם יאמר החכם לעם הארץ שיש לחוש על הכלי שלו שהוא טמא, יאמר לו שלך טמא ושלי טהור, ולעומת זה נזהרו מאוד שלא ירגישו רחוקים מלהשתתף במצוות התורה עם החכמים, שאם ירגישו כעם אחר יש לחוש שלא יבנו במה לעצמם ויעשו להם פרה אדומה ויתרחקו מכל המצוות, והקילו להאמינם בטומאת מת שחמורה עליהם, וכנגד זה תיקנו הלכות שאין להם הבנה לפי גדרי ההלכה ותיקנו שינהגו בהם גם החכמים, כדי להנצל מחששות שבאות ע"י חוסר הידיעה של עם הארץ, ואמרו בגמ' לגבי אחת התקנות שיסודם כדי ליזהר ממכשולות עמי הארצות מבלי שירגישו בכך, שר' יהושע קודם שנודע לו סיבת התקנה המשונה אמר על דברי החכמים שאמרוהו "בושני מדבריהם" - אני מתבייש מדבר משונה שכזה, ואח"כ כשהבין יסוד הענין הלך על קברם וביקש מחילתם והתענה תעניות רבות כדי

שימחלו לו על דברים שאמר עד כדי שהושחרו שיניו מפני תעניותיו.

וכן הקילו להאמינם לקודש, והקילו לסמוך על טהרתם בעלייה לרגל שלא לעשות פירוד בכלל ישראל, ואחר הרגל חזרו והטבילו את כל הכלים שהיו במקדש מפני טומאת ע"ה, ובשאר דיני הטהרות לא האמינום כלל, ואמרו שהנמצא ברשות ע"ה שעה אחת טמא, והתרחקו מהם ומבגדיהם ואסרו ליתן להם מתנות כהונה ולא ליקח מהם אלא בהשגחה ממי שקיבל חבירות.

והרבה עובדות מצינו כמה קשה ה' להם לשמור על יחסים טובים כדי שלא להרחיקם מן התורה, ויחד עם זה לשמור ההרחקות כתקנת חז"ל.

הזהירות מן המכשולות מבלי שירגישו העמי ארצות

ואיתא בירושלמי דמאי פ"ז ה"א שרבי ור' יוסי ב"ר יהודה נתארחו אצל בעל בית אחד הלכו אנשים והלשינו לבעל הבית המארח "שים לב שהם אינם מאמינים לך שאתה מעשר", אז הוא ישב "ועיין בהם" כדי לראות אם הם באמת מעשרים אחריו, וכדי שלא ישים לב עשו עצמם כמשחקין וזורקין המאכלים מאחד לחבירו כדי שיפלו פירורין ע"ג קרקע ועישרו את מה שנפל על הקרקע, וביארו שם שאין בזה משום גזל כיון שהוא רוצה שיהא לאורחיו נחת רוח, אלא שאינו רוצה שידעו שחושדין אותו, הרי לפנינו כמה נצטערו התנאים בהתארחותם אצל עמי הארץ.

ושם במשנה איתא אליבא דר' יוסי שבית דין עשו תנאי שהפועל שאוכל אצל בעה"ב שאינו נאמן על המעשרות יעשר על חשבון בעה"ב

ג. וביארו לו הענין שמפני שהאמינו לע"ה בטומאת מת הוכרחו לומר שכלי מוקף צמיד פתיל המקבל טומאה אינו מציל על הכלים אע"פ שמציל על האוכלים, וסוד הדבר שבמאכלים בלא"ה אין סומכין על ע"ה, אבל בכלים שסומכין עליו בטומאת מת, וכלי טמא הרי אינו חוצץ, לכן אמרו שהכלי לא יחוץ כלל.

ד. לשון הירושלמי שם רבי ור' יוסי ב"ר יהודה נתארחו אצל בעה"ב אחד אזל לישנא בישא א"ל הב דעתך דאינון מחשדונך, יתיב ליה מעייני לון, והוון עבדין נפשין מזרקין אילין לאילין ומתקנין, ועיי"ש עוד.

ויאכל כל צרכו, אע"פ שבעה"ב אומר לו שזה מעושר, והוא מפסיד מזה שהפועל מעשר על חשבוננו.

ועוד מצינו במשנה דמאי פ"ד מ"ב לגבי מי שהתחתן עם בת של עם הארץ, וחמיו אומר שהכל מעושר, ואף כועס מאוד על חתנו שאינו סומך עליו, ומבואר שם שהתירו לחתן זה לסמוך על חותנו בשבת הראשונה של הנשואין משום איבה, וכגון שהדירו חותנו שאם לא יאכל אצלו הוא נודר שלא יהנה ממנו, ובלבד שיאמר לו בפירוש שמעושרין הן, ובשבת שני' אע"פ שנדר ממנו הנייה לא יאכל עד שיעשר, ופי' הרמב"ם אע"פ שזכר לו בכלל שבועתו שלא יהנה ממנו אם לא יאכל אצלו שצריך לו לעשות כן לחזק החברה ולהרחיק האיבה שתפול ביניהם אם לא יאכל עמו אעפ"כ אינו רשאי לאכול עמו עד שיעשר הוא בעצמו או יעשרו לפניו, עכ"ל.

ועוד שנינו שם פ"ג מ"ז הנותן לחמותו את פירותיו מעשר את שהוא נותן לה ואת שהוא נוטל ממנה מפני שהיא חשודה להחליף את המתקלקל, וא"ר יהודה שרוצה היא בתקנת בתה ובושה מחתנה ולכן אם מתקלקל האוכל שלהם, מחליפה להם את האוכל באוכל מתוקן משלה, והאוכל שלה נחשב דמאי ומחוייבים לעשרו, עי"ש עוד פרטים, הרי ראינו כמה קשיים בחמותו שדואגת לבתה ונותנת לה משלה אוכל מתוקן, וכמה ה' הדבר לא נעים לחזור ולעשר שזה מוכיח שחושדה שהחליפה ושאינה מעשרת, ותיקנו תנאי לעשותו מע"ש למי שמזמין את חבריו שיאכל אצלו בשבת, והתירו לשלוח בנו אצל אבי אמו ע"ה, ועי' סוגיא דיבמות קי"ד א' באיזה אופנים התירו לשלוח בנו הקטן אצל אבי אמו.

היו מקרים שהעמי ארצות הרגישו וכעסו על כך

ואכן מבואר בדברי חז"ל שהיה מצוי מאוד שעמי הארץ היו שונאים מאוד את החכמים משום כך, ואפילו אותם עמי ארצות שהיו להם מידות טובות והיו מדקדקים במצוות.

הנה רבי עקיבא שגם כאשר היה עם הארץ היה מעולה במידותיו ומדקדק במצוות, גם הוא אמר על עצמו כשהייתי ע"ה אמרתי "מי יתן

לי תלמיד חכם ואנשכנו כחמור", וכתבו תוספות כתובות ס"ב ב' דאע"פ שאמרו עליו שהי' צנוע ומעלי דהיינו בעל מידות טובות, מכל מקום כאב לו הצדק והיושר שהי' סבור שהת"ח מתגאין על ע"ה מפני תורתו, ושהיו ת"ח שונאין את ע"ה, וגם שלא היו מניחין אותן ליגע בהם כדאמרינן בגדי עם הארץ מדרס לפרושים, לכן אמר מי יתן לי ת"ח ואנשכנו כחמור, אבל מ"מ היה שומר מצוות, הרי שעם כל הזהירות של חז"ל עדיין הי' ר"ע המעולה במדותיו רוצה לנושכם, ובגמרא ב"מ ל"ג ב' דרשו את הפסוק "שמעו דבר ד' החרדים אל דברו" - אלו ת"ח, "אמרו אחיכם" - אלו בעלי מקרא, "שונאיכם" - אלו בעלי משנה, "מנדיכם" - אלו עמי ארצות, פרש"י שתלמידי חכמים שנואין ומתועבין להם, ועי"ש בתוספות ובסוטה כ"ב א'.

תקלות של טעות מחוסר ידיעה

והנה כשם שהיו חששות על שאין מדקדקים לעשר, כך גם היו חששות של חוסר ידיעה, שהיו אנשים שחושבים שיודעים לעשר, ואינם מעשרים כראוי, ומובא מעשה בתוספתא מע"ש פ"ג הט"ו מעשה ברשב"ג ורבי יהודה ורבי יוסי שנכנסו אצל בעה"ב לכזיב אמרו לא נדע איך בעל הבית הזה מתקן את פירותיו כיון שהרגיש בהם הלך והביא לפניהם דלוסקיא [כלי גדול] מלא דינרי זהב, אמרו לו איך אתה מתקן את פירותיך, אמר להם כך וכך אני אומר מעשר שני שבחפץ זה מחולל על איסור זה, [דהיינו שהיה מחלל את המעשר שני מבלי להפרישו קודם לכן], אמרו לו צא ואכול את פירותיך "השתכרת במעות אבדת נפשות", שנתברר שלא עשה כלום בחילולו ונשאר המעות חולין והפירות טבליים או מעשר שני, והרויח את המעות משום שלא חל כלום, ואיבד את הנפשות שאכלו טבל.

נסיון החנוונים – ומעלתם של אלו שזכו לעמוד בנסיון

גם נסיון החנוונים לעשר מעשרותיהם כראוי, והזכות הגדולה של אלו שזכו לתקן הכל כראוי, וזיכוי הרבים שבזה נזכר בדברי חז"ל, וז"ל מסכת שמחות דרבי חייא פרק ג' "ומצדיקי הרבים ככוכבים

לעולם ועד, מי הם מצדיקי הרבים, רבי שמעון אומר אלו החכמים,
רבי נחמיה אומר אלו גבאי צדקה, רבי יהושע אומר אלו מלמדי
תינוקות, רבי מנחם בן רבי יוסי אומר אלו החנוונים המעשרים
פירותיהם כראוי ומאכילין את ישראל, עליהם הוא אומר
ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד, ע"כ.

כבר אז היה קשה לחנונים לעמוד בנסיון המעשרות, והיה זה
מעלה למי שזכה.

גם כהיום יש חששות רבים

והנה במציאותינו כיום, שעיקר הענין של הכשרות והמעשרות אינו נפגש כלל עם האנשים הפרטיים, משום שיש הכשרים גדולים המאורגנים על פי רבנים, הרי שכלל הציבור אין לו דרך להיות מודע כלל למכשולות שבדרך, ולכן עלולים לראות כל זהירות בזה כדבר מיותר, אבל האמת היא בענייני מעשרות בפרט ובשאר ענייני הכשרות בכלל, שאין שום אפשרות שלא יהיו מכשולות, וכמו שנזכיר כמה דוגמאות להלן, ויש מן המדקדקים שבהם שאכן מודיעים שאין ההכשרים יוצאין מידי טעויות מצויות מאד, ויש משגיחים שהם יראי שמים אמיתיים ולאחר שראו הבעיות שמזדמנות לפניהם, אינם אוכלים בביתם בלי מעשר, או שאינם אוכלים שום מאכל מהמפעלים כלל, והרי גם ברצון טוב ויראת שמים טהורה מצויים מכשולות רבות שא"א להתגבר עליהם, הן מחמת הלחץ העצום שיש על המשגיח, בהפסד של אלפים רבים, והן מחמת טעויות רבות שמזדמנות, ובפרט כאשר המשגיח בשטח, איננו תלמיד חכם מופלג, וכפי שהוא במציאות.

וכל הדוגמאות דלהלן, הם גם אם יהיה המשגיח תלמיד חכם, וירא שמים מופלג, ויהיה נוכח בכל עת בכל מקום ומקום במפעל, וכידוע שכל דברים אלו הם בלתי אפשריים, וממילא החששות כפולות ומכופלות, הרבה מעבר למה שניתן ליכתב^ה, וכאשר המשגיח אינו נמצא ויש למצא לו ממלא מקום, ועוד כיו"ב אזי לפעמים הוא בודאי אין לו יכולת לקלוט את כל הזהירות הנדרשת ברגע אחד, וכן מצוי לפעמים איחורים מצד המשגיח, מחמת אונס או רשלנות, ודי באיחור קל כדי שיווצרו מכשולות.

וכל זאת עוד קודם שנחשוש לרמאויות שונות מצד בעלי המפעלים, שאף שאמנם ועדי הכשרויות עוסקים הרבה לעמוד עליהם,

ה. ויש לפעמים משגיחים שבאמת אי אפשר לסמוך עליהם על פי ההלכה, מחמת שאינם מדקדקים כל כך בכשרות אותם עניינים שהם משגיחים עליהם.

אבל לעולם מגלים עוד רמאויות שלא היה ניתן לעמוד עליהם, ואכמ"ל.

ונזכיר בזה מספר דוגמאות לחשישות בענייני מעשרות, מתוך

מאורעות רבים שאכן אירעו:

א. נחשוב לעצמינו אם יקרה מקרה של טעות שהכניס אחד הפועלים ארגז פירות שאין ידוע אם הם מעושרים, ואין ידוע מקומם ואיך לעשרם, ונניח שהמשגיח שם לב לכך, ונניח שהוא גם כן ירא שמים גדול, האם יכול המשגיח לעצור מפעל של עשרות פועלים שישבתו ממלאכתם עד שיברר הענין, ובפרט אם תהיה זו תקלה שנגרמה בעקבות טעות או חוסר ידיעה של המשגיח, והרי בהכרח יצטרך לסמוך במהירות על היתרים וסברות שונות, ואם יתקש פעם אחת יתלונן עליו בעל הבית, ובפרט אם הוא בידי בעל הבית שוב לא יקבלנו למשגיח, ואם תחזור התקלה הזו פעם נוספת...

ב. והנה השגחה על הפרשת תרומות ומעשרות היא מלאכה קשה ביותר, משום שכל שעה ושעה מגיעה סחורה חדשה, וכל סחורה ושאלותיה וספיקותיה, והנידונים המתעוררים, במקרים השונים, ומתוך כמויות עצומות צריך שימת לב שלא נעלם מעיני המשגיח איזה משטח או ארגז.

ג. ואם ח"ו היתה איזה טעות בהפרשה שהיא באשמת המשגיח, שבודאי זהו דבר שישנו בכל אדם, כמה יראת שמים צריכה להיות לו כדי להעיז לומר את האמת, שיש לעצור הכל בגללו, וכמה יש לחוש דמורי התירא.

ד. ועוד זאת שיש ספיקות רבים מאוד בדרגות החיוב, ואם הפריש את המעשרות מתוך מה שהגיע ממקום שפטור מתרומות ומעשרות על סחורה החייבת, לא עשה ולא כלום, ובפרט במה שמצוי שמגיעים לבית אריזה או בית חרושת אחד מכמה מקומות, וצריך לברר היטב על כל מקום ומקום מהו דרגת החיוב של אותו מקום, ומצוי מאוד שמגיע לבית חרושת אחד סחורה ממקומות שהם מוגדרים כחוץ לארץ

על פי ההלכה, ומקומות שמוגדרים כארץ ישראל, ומקומות המסופקים, וקשה מאוד לעמוד על כך שהכל יופרד ולא יהיה שום תערובת ביניהם, שהרי הכל מגיע כמין אחד.

ה. וכן עוד סיבות רבות שעלול להתערב מפטור על החיוב משום שחלק בבעלות גוי, או שחלק מגיע ממקום אחר ששם כבר הופרשו תרומות ומעשרות ע"י המשגיח שהיה במקום ההוא.

ו. וכמעט בכל המקומות המשגיח נתון תחת לחץ גדול של בעל הבית, הבעל הבית חס מאוד על כמות המעשרות ו"ההפסד שלהן", בפרט כאשר מדובר בחנויות ומפעלים גדולים, ששווי המעשרות בהון רב, ועל כן אין למשגיח אפשרות לקחת מעשרותיו "ביד רחבה" כדי לצאת מכל ספיקות, אדרבה, הבעל הבית "לוחץ" לצמצם כפי המינימום, ובודאי מצוי טעויות של מיעוט בכמות המעשרי משום כך.

ז. וכיוצא בזה מצוי מהשפעת לחץ בעל הבית, או חוסר נעימות, או שבעל הבית בעצמו "מכין" את המעשרות, שמכילים את הפירות הפחות טובים, בשביל המעשרות, ופעמים מן הפסולת או המקולקלים ממש.

הרבה מאוד מקרים היו שלמפרע תפס המשגיח שבעל הבית הכין לו בשביל המעשר את "הקליפות".

נטילת מעשר מן הפסולת מצויה גם כאשר נוטלים כראוי, אבל נוטלים מן הסחורה הראשונית לפני ברירתה, ובהחלט יתכן שבמה שלקח המשגיח יש כמות יותר גדולה של פסולת.

ו. א"ה, בענין זה של מיעוט במעשרות, מצד הדין אין מספיק מה שמעשרין שוב, משום שכשממעיטין במעשרות ההפרשה חלה על חלק מהכמות, ואין יודעים מה מעושר ומה לא, ויתכן שיקח בפעם השניה למעשר את החלק שכבר מעושר, ולכן צריך להישאל על כל ההפרשה ולהפריש שוב, אלא שזה לא שייך כאשר המפריש לא נשאל, ופעמים שזה בלתי אפשר כלל שישאל המפריש, שהרי הבעלים הם צריכים להישאל, ופעמים שיש שותפים רבים, וכן לפעמים אין להם מושג מהי הפרשה ומהי שאלה, אבל יש כשרויות מהודרות שמתנים שאם יש תקלה ויבא המאכל לידי מי שמעשר, הרי שמראש אין המעשר חל על אותו מאכל.

ח. שאלות של תערובת והפרשת מעשרות מפירות שאי אפשר לעשר מהם, אין להם סוף, וכמעט לא ניתן לעמוד על כך, ובפרט מתוך לחץ של משגיח, תערובות של פירות מעושרים ושאנים מעושרים, [וזה כולל מה שכבר עישר ומה שעוד לא עישר, ומה שמגיע ממקום שיש שם השגחה וכבר עישרו שם], ותערובת של פירות שפטורים ממעשרות עם פירות החייבים במעשרות, ותערובות של פירות הגדלים בשטחים שעל פי ההלכה נחשבים חוץ לארץ ופטורים ממעשרות, ותערובות של דרגות חיוב שונות כמו בעלות גוי וכיו"ב, ובפרט כאשר כל הפירות מגיעים ממקומות שונים, ומבתי אריזה שמגיעים אליהם ממגדלים רבים.

כאשר יש שאלה של תערובת, דהיינו שיש חשש שמה שהמשגיח לקח בשביל המעשר, יש חלק ממנו שאינו חייב במעשרות או שהוא כבר מעושר, נשארו כל הפירות באיסור עד שיעשרום כראוי.

במפעלים רבים יש כלי גדול הנקרא מיכל המעשרות, ובאורח קבע נכנסים לתוכו הפירות המיועדות למעשר, ומצוי שאלות של ביטול הטבל במה שכבר חל עליו שם מעשר בהפרשות קודמות, וכן בפירות חדשים, שאלות שכאלו לאין מספר.

ומצוי מאוד טעויות של המשגיח בשטח, [הנובעות מחמת

הלחץ והמהירות, או חוסר ידיעה]:

ט. גם אירע שהמשגיח אמנם ספר 100, ונטל יותר מאחד ממאה, אבל לא הבחין שמה שלקח היה מעט יותר קטן מחלק משאר הסחורה, אם כן שוב לא נטל מספיק, אין כאן באמת אחד ממאה מהכמות.

י. והאמת שבהרבה מהמקרים אין למשגיח אפשרות לדקדק, או שאינו מודע לחומרת החשש, ונטל "בערך" אחד ממאה, ולמותר לציין החששות והמכשולות בזה.

יא. ובדרך כלל אין למשגיח אפשרות לשקול מחדש את כל הפירות, ועל כן מוכרח לסמוך על משקל או השערה של בתי האריזה וכיו"ב, וגם בזה מצוי תקלות וטעויות שונות.

יב. ועוד מין של טעות שעלולה להיות לכל אחד, אריזה של קמח וכיו"ב הסגור בלחץ, והנה היא נפח של כך וכך קילו, והנה כאשר פותחים את הלחץ הכל מתרווח, וגם מה שיקחו למעשר הוא כבר מרווח, מי שלא מודע לענין עלול לקחת כמות מעשר ביחס לחבילה הגדולה, אבל האמת שכעת כבר נכנס אויר, וצריך לקחת יותר בשביל לקבל את הכמות הרצויה.

יג. גם אירע שנשארה שקית בצד שלא ראה אותה המשגיח, או שלא חישב אותה בחשבון המעשרות, וכיו"ב.

שחיטה וטריפות ושאר ענייני הכשרות

א"ה, היות שנזכרו החששות בענייני תרומות ומעשרות, נעתיק בזה בקצרה ממה שנתבאר בענין החששות בשאר התחומים, ושראוי במה שניתן לתקן כל אחד לעצמו, מבלי להזדקק לסמוד על גופי הכשרות עד כמה שניתן.

בהכשר שחיטה בדיקת טריפות ומליחה הרי ההכשר צריך זהירות ומלאכה גדולה, מלבד הספיקות שמצויין בסכינים^ז, ויש לחץ שלא לעכב ולמהר המלאכה, ואף יש מקומות שבעל הבית דוחק לזה, בפרט

ז. א"ה ביש"ש חולין פ"א אות לט "ואני הגבר אשר ראיתי עני, פעם אחת הייתי בוועד ובקיבוץ חכמים ר"י, ובא שוחט דמתא וסכיניו בידו והיה המעשה בערב יום כיפור, לשחוט בו כפרות, ולקחתי הסכין מידו ושאלתי אותו אם בדוק הוא, והשיב בדוק, ואני בדקתי בה בעצמי ומצאתי בה חגירת הצפורן, ואמרתי לו הסכין פגום, חזר הוא ולקח הסכין מידי, ובדקו כהרגלו במהירות, ושחק בי, ואמר כשר הוא ובדוק, חזרתי ולקחתי הסכין מידו ובדקתי, ומצאתי בה פגימה כבראשונה, ומקצת אלופים גערו בי, ואמרו מה לך בנסתרות, והשבתי גלויות הן כי לא בחנם כתב הרא"ש הרבה צריך ישוב הדעת ויראת השם בבדיקת הסכין, עד שהיה לשם זקן אחד בעל הוראה, ולקח הסכין מידינו, ובדקו בנחת כמוני, ומצא בה פגימה בחגירת הצפורן, ואמרתי א"כ משבח אני את המתים שכבר מתו, שאמרו צריך הרבה ישוב הדעת ויראת השם בבדיקת הסכין, וכן ראוי להזהיר השוחטים ולהקפיד עליהם בדבר זה".

וז"ל השל"ה "ואני הגבר, מיום היותי לאיש, נצטערתי על דבר זה, מה שאוכלים בשר מכל אשר יביאו מישובי העיר ואגפיה, אף כי נתמנה שם שוחט שקבלוהו בני הישוב ההיא, מכל מקום לפעמים מקבלין לשוחט מכל אשר בחרו, אף שאינו מופלג בחסידות, ובאומנות יתירה. ואף בעיר גדולה שהיא עיר ואם בישראל, ראוי לכל ירא וחרד לדבר על לב האב בית דין, לחקור ולדרוש, איך הוא הסכין של השוחט דמתא, אף אם הוא ירא שמים, כי נוסף על יראת שמים צריך אומנות יתירה. ואני ראיתי, אחד מן הפרושים האמתיים, שלא אכל בשר אם לא כששחט הוא בעצמו, והיה בא לעיר גדולה לא - להים המתנהגת בחסידות ובקדושה, ודברו עמו חכמי העיר, למה לא יאכל הבשר ששחט השוחט הממוחה שלהם, ובכן, לרוב הפצרתם, לקח הסכין מן השוחט, ובדק אותו. אמר להשוחט, תאמר לי, איך אתה מחזיק הסכין, אמר השוחט, הוא כשר. אמר לו להשוחט, בדוק אותו שנית, ובדק אותו שנית, ואמר שהוא כשר. אחר כך הראה הוא לחכמים, ואמר, תראו שבכאן יש פגימה, וכדבריו כן היה, ותמהו חכמי העיר. ראו עד היכן הדבר מגיע, כי צריך להיות מופלג ביראת שמים, ומופלג בהבנת הבדיקה. ולא לחנם היה המנהג של חכמי התלמוד, לבדוק הסכין דוקא הם בעצמם ובכבודם, ולא להאמין לשום טבח

בזמנינו שצריכין השוחטים להספיק במהירות של מכונות, ואף המדקדקים שיש להם אפשרות להחמיר בספיקות ולהניחם לבעה"ב עדיין מוטל עליהם עול כבד וזהירות מיוחדת כמו שידוע לעוסקים בדבר, וגם יש מקומות שמצוי שזורקים ארגזי העופות ויש בזה חשש נפולה, ואחרי השחיטה בהידור ובדיקת הסכין בודקין הטריפות וגם בזה יש צורך בהשגחה מיוחדת בבדיקת הריאות של העופות, ואין צ"ל בבהמות שמצויין סירכות,

ובענין המליחה כשמולחין בבית בשלוח בלי לחץ של מפעל שלם, ניתן לבחון כל חתיכה מכל צדדיה, בהדחה ובמליחה, ולעומת זה במליחה המסחרית לא יתכן להשגיח בה ולבדוק בכל עוף אם הודח יפה בכל הצדדים, ואם נכנס מלח בכל הנקבים, וכל זה כאשר הכל על מי מנוחות, ומה נאמר כאשר מתעוררת שאלה, וכגון מה שמצוי בחלק מהמקומות שעלול ליפול משטח עם העופות המלוחים, ומה יעשו אם יפול משטח שלם לתוך הציר, והרימו הפועל בלי להשגיח איזה מהן נגעו בציר וכמה זמן שהו שם.

וכן בדגים בלתי אפשרי שיבדוק המשגיח אלפי אלפים דגים לראות בכל דג קטן שיהיו בו קשקשים, כאשר הכל עובר במהירות כנגד עיניו, ובהרבה מקומות סומך לכתחילה על המין הזה, וכן בניפוי הקמח צריך זהירות, ובדיקת השומשום והתבלינים לא יתכן כ"ז במפעל.

וגדולי ישראל השגיחו בעצמם על השוחטים שאכלו משחיטתם, וראיתי בתולדות החת"ס שדר באיזה מקום שלא רצה לסמוך על השוחט ולא הי' יכול לתקן הענין, והנהיג עצמו שבע שנים שאינו אוכל בשר כלל, ולא גילה טעמו, וכן במכתבי הגר"י סלנטר יש שהוצרך לגלות למקום מרפא וכתב תנאים מאיזה שוחט יאכל וזכורני שאחד התנאים הי' שהשוחט לא יטלטל בשבת.

אף שהוא ירא שמים, כי הרבה צריך ישוב הדעת, ויראת שמים לבדיקות הסכין. והנה, כשזיכני השם יתברך לבוא לירושלים עיר הקודש תוב"ב, ראה ראיתי הנהגת בדיקת הסכין בכאן באימה יתירה, ובהראותו לחכמי העיר, וכן המנהג בכל המלכות הזה, ראו עיני, ושמח לבי".

באופן כללי

בכל קשר שיש לאחראים על הכשרות נאלצים להתמודד עם שאלות מסובכות ומורכבות, ולהכריע בהם, ובהרבה פעמים ההכרעה משיקולים של הפסד מרובה או שעת הדחק, ובאופן כללי יש והכרעותיהם אינן מוסכמות על אחרים, כמו הכרעה על גבול ארץ ישראל על פי ההלכה, שכל שינוי בקו הגבול מצריך שינוי בינוי מעשרות ושאר דינים.

שאלות הלכתיות רבות אינן קשורות בדוקא לתחום שבו עוסק המשגיח, ואם איננו ת"ח מופלג, אין לו אפשרות כלל לעמוד עליהם.

מדברי הראשונים על מכשולות בזמן

ובשו"ת הרדב"ז סי' אלף שס"ח כותב היתירים רבים שלא להגעיל כלי בעה"ב שמתארח אצלם כדי שלא לעורר מחלוקת, ואמר שעדיף לא להתארח אצלם כלל מלהגעיל כליהם, אבל מעיקר הבשר ודאי יש להזהר, וכן אמר על עצמו שנהג מערלה של פרי מסוים ומ"מ אינו מגעיל כליהם מה"ט, עי"ש, למדנו מכל הנ"ל כמה הי' קשה בכל הדורות שמירת הכשרות והי' הדבר כרוך בסבך מחלוקת ואיבה.

ובספר ברוך שאמר שהי' בזמן הראשונים מספר שרבים נכשלים בתפילין ומזוזות פסולין, וכמה הי' קשה לו לתקן הדבר, ולהעביר סופרים שהכשילו את הרבים בדברים יסודיים.

התייחסות נכונה לחשש הלכתי

והנה ראינו עד כמה אין הדבר פשוט לסמוך רק על ציור החותמת, מבלי לחקור היטב, באם על פי ההלכה ניתן לסמוך על כך,

ח. א"ה, זאת ועוד, שיש הרבה מאוד שאלות שנבוכו בהם תלמידי חכמים רבים, ובעל ההשגחה מכריע כפי דעתו, בו בזמן שיתכן שרבותיו של זה שסומך על המעשר סבורים אחרת, וכהנה רבות, ולמשל עיין במקורי הדינים לקיצור הלכות תרו"מ סוף פרק י"ד לענין לעשר בהרשאת שלטונות כמה חששות שיש בזה ובמשך שנים היו ההשגחות נוהגות כן, וכהנה רבות..

והרי בחששות של סכנה מתרחקים הרבה מעבר לזה וכאן גרע, שגדול המחטיאו יותר מן ההורגו, והננו מעתיקים בזה ממכתבי התעוררות, מכתב המבטא את ההסתכלות הטהורה בזה, בשונה מן הרגילות אצל ההמון.

וז"ל מכתבי התעוררות ח"ב פ"ח ו' "הנני יושב וחושב לעצמי האם הדברים בהקיץ או בחלום, ממש לא יאומן כי יסופר, הנה השכנים שלי נוהגים להרתיח המים מחשש זיהום, ושכן אחר אף התקין סורגים לחלונות לשמירה מעולה על הילדים, וזה השלישי אינו מרשה להם ללכת לבד בלילות, האם יעלה על דעת מישהו להכריז מלחמה עליהם שהם גורמים מחלוקת ומריבות, כי כולם אינם מרתיחים מים ולא סורגים בחלונותיהם וכו', הלא למשוגע יחשב המהרהר אחריהם, אדרבה ואדרבה יקפידו ויזהרו יותר ויותר, ותבא עליהם ברכה".

"ועכשו מה קרה, ישנם הורים שדאגת הרוחניות של ילדיהם חשובה להם לא פחות מבריאותם וחייהם, והתאמצו במאמצים מרובים מכל הבחינות למצא ... האם הדבר בהקיץ, האם אנו נמצאים בין אנשים ויראים, אהה איפה אנחנו".

דקדוק בכמות המעשרות

ראיתי לנכון להסביר דבר שאמנם הוא פשוט מאד, אבל אין זה מיותר, כי יש מאלו שלא הורגלו במעשרות, שחושבים שהמצוה להפריש מעשרות היא כמו מצות צדקה, ולכן חושבים שאין צורך לדקדק כל כך, בכמות המעשרות, ש"פחות או יותר" יותר מאחד ממאה זה גם כן מספיק, ואינם יודעים ש"משהו" פחות, ואפ' אחד ממאה בדיוק, זה כאילו לזרוק לפח לחנם, בפרט כאשר מעשרים בנוסח הקצר, ואומרים שיחול כמו שכתוב בנוסח פלוני, והיינו כאומר הנוסח הכתוב שם **"יותר"** מאחד ממאה וכו' ואין שם יותר, **אז לא חל כלום, ונמצא שהשליך לאשפה בבל תשחית, והפירות נשארו בטבלס,** אם חסר את ההרגש התורני לענין הזה, ובפרט אלו שרואים את זה כחומרא מיותרת, ומפרישים לטובת החתן או הבן, מרגישים שכמה שיפרישו זה מספיק, **יש להחזיר את הידיעה שאחד ממאה בדיוק זה כלום.**

טעות בהערכת הכמות הנדרשת

עוד יש טעויות גדולות בהערכה של האחד ממאה, למשל אדם מעשר שקית סוכריות מפריש סוכריה, וזה הרבה פעמים **פי שלש ממה שצריך,** ולעומת זה כשמעשר כמות גדולה ורואה לפניו את כמות המעשרות שהיא מכובדת, הוא טועה וחושב שזה מספיק ובאמת זה **פחות ממה שצריך,** וכן בלחם אם אין מחשבים בהערכה נכונה כמה זה אחד ממאה, וכן יש לשים לב **שהפרי שמפרישים הוא טוב, ושלא מפרשים מהצד שהרוב קליפה.**

טוב להחזיק משקל קטן, ולהוסיף מעט על דיוק המשקל, ובמשקאות יש למדוד בכלי מדידה, (ולא לסמוך על בקבוקי ילדים שאינם מדויקים, ובפרט שלפעמים נדפסים הקווים על הבקבוק שלא במקומן למטה או למעלה, ולא במקום המדויק), **יש להתרגל בדברים שיש להם כמות קבועה,** לדעת שכך מספיק לשקית קמח כזו, וכן במשקאות מספיק משהו יותר מעשר מ"ל לליטר. (מתוך מכתב).

העתק מתוך "במאי זכייך" על הרבנית ע"ה

לשמוח בקשיים שבקיום המצוות

בכל ענין הקשיים שבשמירת המצוות, יש להזכיר את דברי הגרע"א במכתב על אכילת מרור, שבו הוא מבטיח נאמנה וז"ל "אני מבטיח באמונה במי שיעשה מצוה בחשק ויחשוב בשמחה בזו הרגע אני מקיים מצות הבורא כמעט לא ירגיש מרורות כלל".

אם אדם מתייחס לכל הקשיים האלו כקשיים של מצוה, הוא לא מרגיש צער, והוא לא מסכן, וכמו שכשהוא שומע סיפור על אדם אחר שהתמסר למצווה מתוך קושי, הוא לא מסתכל עליו ברחמנות אלא להיפך, הוא מרגיש הנה זהו סיפור על צדיק, אין סיבה שכאשר הדבר נוגע לקשיים שלו עצמו הוא יסתכל עליהם בלחץ ובצער.

צריך לעודד את עצמו, הנה זכיתי לעשות את המצוה בצער, ולסבול ע"י המצוה, הרי זה שמחה של מצוה, וזו נקודת המבחן וזהו הנסיון.

למשל אם בשבת אחת נכבה הגנרטור אדם יכול להיות מזה בצער גדול, אבל אם הוא יעשה לעצמו חשבון שבשביל שבת אחת שהגנרטור לא עובד הוא מקבל שכר על כל השנה שבכך הוא מראה שגם בכל השנה הוא מוכן לשבת כך בחושך, אם לא היה גנרטור, [ופעם התבטא הרב זללה"ה "טוב שמידי פעם אין חשמל, והננו כמצביעים שכשאינן גנרטור, אין חשמל].

וכן אדם שחסר לו פעם איזה ירק בשנת השמיטה צריך לשמוח, הנה עכשיו אני נעשה "שומר שביעית", ומסופר במדרש איכה איך שהגויים היו עושים הצגה לצחוק מהיהודים, מביאים גמל ומלבישים אותו בגדי אבל, ושואלים למה הוא מתאבל, ומשיבים כי היהודים שומרי שביעית ואין להם מה לאכול, אז אוכלים את הקוצים ולכן אין לגמל אוכל (שכידוע גמל אוכל קוצים, וכמבואר במשנה ובגמ'), למדנו שכך היתה נראית שמירת שביעית בכל הדורות.

ההסתכלות הזו מלמדת את האדם לשמוח בכל הקשיים, ובאמת זה נותן לכל מעשי המצוות שלו הסתכלות אחרת.

אבל כשזה מגיע לשעת הלחץ, היצר הרע עושה את האדם עניו ופשוט, וכשמגיע לו את הכבוד של המסירות למצוה, הוא לא נותן לו להרגיש שהוא עושה כעת את הדבר הנעלה ביותר, אלא הוא מזלזל בזה, ומתמקד רק בצער שיש לו מכך.

לסיכום, יש להעריך כל צער, כל הבלגה, כל ויתור למען השני, וכל קושי שיש בקיום המצוות, כאוצר שלא יסולא בפז, ושאין לו ערך עם מצוות שאדם דש בעקביו ובהרגל.

שמירת התורה בדקדוקיה

הקשיים בשמירת התורה היו גדולים מאוד, ובפרט בדברים שרק יחידים דקדקו בהם, והכל התקבל אצלה בפשטות ובשמחה, המסירות נפש מתוך שמחה היא המנחילה את הדורות הבאים.

בירושלים של השנים ההם, מי שרצה לדקדק בהלכות שמיטה, לא היה כלל מה לאכול, וסיפרה שלפעמים היתה משיגה בשוק מחנה יהודה צנון שמכרה ערביה...

שמירת שבת ללא חשמל ובתחילה לפני שנתחדשו הגנרטורים, לא רצה הרב זללה"ה להשתמש עם מצברים משום מעין מחזי שנראה כאילו משתמש בחשמל שיש בו חילול שבת, - כל הזכויות של הדור הזה שייכים לאלו שהצליחו בגבורה ובשמחה לעבור את הקשיים הללו.

אברכים נפגשים בקשיים בזמן שהם נכנסים לבתים שלא מכירים כ"כ, כלשון החזו"א "שקיום המצוות בצביון השטחי קלים הם לשומרם, אבל כבדים הם מאד לאלה היודעים חומר הדין ולפעמים תעמיד שמירת ההלכה את האדם לפני נסיונות כבירים, ואחרי רב עמלו למצא תפילין כהלכתם, אתרוג כהלכתו, ציצית כהלכתה יחודש אצלו ספק חדש אשר לא הרגיש בו מראש, וכל עמלו לריק וצריך להלחם במדותיו, לפעמים במדת העצלות כאשר הוא עיף למעלה מן המדה, ופעמים הדבר מקושר בבזיון מבני אדם, ופעמים

בהפסד ממון, לפעמים אנשי ביתו יקניאוהו, ועוד אלף כיוצא בו, ובכלל המדקדק עבודתו עמלה בהיותו יחיד בדבר וצריך אומץ לא להגרר אחר סביבותיו", - ע"כ מתוך דברי החזו"א.

כתבנו כל זה ללמד שתמיד היה קושיים להחדיר דקדוק המצוות, ומה שמוצאים מקומות שמקובל להזהר, אלו הם הפירות של המסירות נפש מהדור הקודם, לכן ידע האברך שלא נזדמן לו קושי מה שלא היה לאחרים, אלא כעת זו הזכות שלו להיות אבן פינה לדורות הבאים, וככל שיקבל את זה בשמחה כן יזכה להנחיל לדורותיו, וזכות כל הדור הבא שייד למסירות זו, רבים שומרים היום על שביעית ומעשרות בשכר אלו שסבלו את הקושי בדור הקודם, רבים משתמשים בגנרטור בשכר אלו שישבו בחושך, רבים הדברים שיש להשיגם היום בהכשר בשכר אלו שלא קנו כשלא היה הכשר טוב, רבים ההכשרים שמדקדקים יותר בגלל דרישות הציבור.

הכשרים רבים משגיחים יותר על שחיטה ומליחה כדין ועל בדיקת קשקשים בדגים ומניעת תולעים, והזכות לאלו שנמנעו מלאכול כשלא דקדקו יפה, וכן במצות תפילין ומזוזות וציצית וד' מינים הכל פרי המדקדקים.

הסתכלות כללית

באופן כללי בכל קשיי החיים הדבר תלוי מאיזה יסוד מתחילים, מי שחושב שיש איזה דבר שמגיע לו, אזי כשנחסר לו משהו, הוא מיד עצוב וכואב, אבל מי שמתחיל מראש שלא מגיע לו כלום, וכל מה שיש לו הוא חסד ומתנת חנם, אזי כל ימיו הוא רק מודה על מה שיש, ומה שאין מאן דכר שמיה.

על הפסוק וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית... וציוויתי את ברכתי... הנה הפסוק הזה אומר דרשני, שנזכר בדרך "ואם תאמר" ו"יש לומר" שאינו מצוי, וראיתי כתוב בלשון מליצה שהפסוק הזה בדוקא בלשון זו, משום שאם לא תדאגו ולא תאמרו מה נאכל, ממילא יהיה הכל ולא יצטרכו ברכה מיוחדת, אבל אם ישאלו וידאגו אז יצטרכו לברכה... (בדרך הפשט כשיהיו בנ"י בארץ ישראל לא ישאלו כלל כי

הרי יראו לבד את הברכה בשנה השישית, והשאלה נשאלת רק כעת בזמן מתן תורה, ובאמת רבו פלאי ההשגחה גם בדורנו בשמירת השמיטה).

אם יודעים לשמוח ולהעריך את מעמדם של לומדי התורה, אם יודעים לראות נכון כל אברך כאותו תלמיד חכם יחיד בעיירה, אם יודעים שמי שזכה לדוחקא דתלמידי חכמים - זכה, ומי שלא זכה - לא זכה, אזי אין צריך שום צורך בהתגברות כדי לחיות בשמחה.

נספח - פרישות מאכילת מעדנים

כתבו תו' כתובות ק"ד א' בשם המדרש עד שאדם מתפלל שיכנס תורה לתוך גופו יתפלל שלא יכנסו מעדנים לתוך גופו, וכן שנינו באבות מקניני התורה במיעוט תענוג, ואמנם מסייע גדול במלחמת היצר הוא מיעוט אכילה, וז"ל רבינו יונה וכן אמר הראב"ד שהי' אחד מחסידי עולם הגדר הגדול המעולה המופלא מניעת המאכלות, וכך פירש דבריו אל יעזוב לגמרי מלאכול בשר ולשתות יין, כי דייך מה שאסרה תורה, אך בעת מאכלו ועודנו תאב לאכול, יניח ממנו לכבוד הבורא מתאותיו ואל יאכל כפי תאותו, ודרך זו תמנענו מחטוא ותזכירנו אהבת הבורא יותר מתענית אחד בשבוע, כי זה בכל יום תמיד, מדי אכלו ומדי שתותו יניח מתאותו לכבוד הבורא.

וכן ביאר הרמב"ן ענין קדושים תהיו לקדש עצמו במותר לו, ואמנם יש להזהר שלא למעט יותר מדאי מפני שמממעט במלאכת שמים ומחליש גופו, וכלל הדברים שיש להחליט על שיעור הראוי בכמות האכילה קודם האכילה, ולא לאכול לפי התיאבון שבזמן האכילה, וכן בענין סוג המאכלים יבחין בדעתו אם לאחר האכילה יהיו שניהם שוין לתועלת בריאותו, א"כ הנפ"מ רק ברגע הבליעה, ובזה ישתדל לאכול הערב פחות, אבל לא ישקיע עיקר עבודתו בזה, כי מגודל המלחמה מתקשר יותר לחשוב על ענין אכילה, ואינו מתעלה מזה אלא יקבע לעצמו גדרים באופן כללי, ולא שההצלחה והכשלון במלחמת היצר תלויה בזה, אלא כמסייע בדרגה מסוימת.

ט. והגרי"א שליט"א ציין בזה לילקוט שמעוני פרשת ואתחנן וז"ל "לא זכה אדם לתורה שיכנסו בתוך מעיו יבקש רחמים על אכילה ושתיה יתירה שלא תכנס לתוך מעיו, שנאמר צרפתיך ולא בכסף בחנתיך בכור עוני מה הכור הזה אפילו אתה נותן בו כל עצים שבעולם הרי הוא שורפך ומפסידך, כך גרונו של אדם אפילו אתה נותן לו כל אכילות שבעולם הוא מפסידך, עכ"ל.

סייג באכילת מעדנים

ואמרו באבות פ"ג מי"ג נדרים סייג לפרישות ובענין האכילה הסייג הוא ע"י שיגדור עצמו בקבלה בל"נ לזמן מסוים על מאכל מסוים להמנע ממנו לגמרי או הנהגה דומה בשיעור אכילה, שע"ז אין הגבלתו תלויה במצבו הרוחני, שאם כעת אינו בעלייה רוחנית הרי גם לא יתגבר, אבל אם קיבל על עצמו באופן קבוע, לא יפרוץ קבלתו בשביל רגע, כי בדרך כלל טוען היצה"ר שאכילת הדבר פעם אחת או מעט יותר לא תזיק כ"כ, ואין בכחו להתגבר כשאינו במצב רוחני טוב, אבל כשצריך לפרוץ קבלתו, הרי אין הנדון על אכילה מועטת, אלא על ביטול הקבלה, ובזה יכול להתגבר ולמנוע היצר.

ומעשה במין דגים שהיו להם קשקשים קטנים ביותר שהי' מקום להסתפק אם הם בגדר קשקשים, ועיין בהם מרן זללה"ה והורה בביתו שהם מותרין באכילה, וסיים שלא יבשלו מהם עבורו, ושאלו אחד מהנוכחים מה ראה להחמיר על עצמו בזה הרי כתוב בתורה שדגים שיש בהם קשקשים מותרין באכילה, והשיבו הרי האדם צריך לנהוג פרישות בעצמו, ובמקום לנהוג פרישות סתם, הרי במקום שיש סרך מקום להחמיר מפני האיסור, הרי הוא מקיים בזה את ענין הפרישות, והנה למדנו מכאן דרך להנהיג פרישות בעצמו להמנע ממאכלים שיש בהם נדנוד כענין בהמה שהורה בה חכם, וכיו"ב, אבל לא יכביד על אחרים בהנהגתו כדחזינן בהאי עובדא שבישלו מהם בביתו, ויש לזכור תמיד מה ראוי להחמיר ומה בגדר פרישות.

וז"ל החפץ חיים בנדחי ישראל, האיש השומר עצמו ממאכלות האסורות אף בעת דחקו נושא על עצמו צלם א-לקים וניצול ממאורעות רעות וזה שהועיל לחנניה מישאל ועזריה להנצל מיד נבכודנצר וכדאיתא בזוהר הקדוש פרשת משפטים תנא במאי זכו דניאל חנניה מישאל ועזרי' דאשתזבו מאינון נסיוני, אלא בגין דלא איסתאבו במיכליהון.

אין להשקיע עבודתו בפרישות האכילה

ענין הפרישות מאכילת מעדנים המוזכר בכאן, צריך זהירות שלא להתפס לזה יותר מדאי, כי בעצם הדבר הרי האכילה עבודה היא, וכדתנן באבות כאילו אכלו משולחנו של מקום, ובמקום שכתוב ושמתם לפני ד' א-לקיכם דרשו דבעינן שלמי שמחה דהיינו שמחה שלימה באכילת בשר מיהו דוקא בבשר קדשים שהוא שילוב נפש וגוף, ורוח הקודש שורה מתוך שמחה כדכתיב ועשה לי מטעמים וגו' בעבור תברכך נפשי, וכן התועלת של האדם להגיע להבנה נכונה היא כאשר גופו רגוע ובריא להתבוננות הנכונה ולהשגה הישרה, כמו שאמר רב נחמן בבא קמא ע"ב א' דלא אכילנא בשרא דתורא.

ומסופר שהגר"א הוכיח את אחד מדייני וילנא על שעושה סיגופים ושאלו למה מר עשה בצעירותו, והשיב שהוא ג"כ מתחרט על זה, ואמרו צורבא מדרבנן דיתיב בתעניתא נקרא חוטא שממעט במלאכת שמים, וכן הוא בשו"ע סי' תקע"א ס"ב ועי"ש במ"ב ובבה"ל, ואמנם מבואר בגמ' שכל המרעיב עצמו מעדן גופו להיות רוחני, ואפי' להשרות עליו רוח טומאה מהני תענית כמו שאמרו סנהדרין ס"ה ב' ומה המרעיב עצמו שתשרה עליו רוח טומאה שורה עליו רו"ט המרעיב עצמו עליו רוח קדושה עאכו"כ, והנה יש באכילה שני הכוחות יחד, וכל שנוטה יותר לקצה האחד הרי זו סטייה מדרך התורה.

והנה מי שנטייתו לתאוות האכילה, אכילת מותרות או אכילה מרובה, צריך לרסן נפשו ולהתקדש במותר לו, אבל מי שמחליש גופו במיעוט אכילה נקרא חוטא, אע"פ שזה מביאו לידי קדושה, אבל זה מצמצם את עבודת ד' שלו למיעוט אכילה, ומשקיע בזה מרצו ומלחמתו וגורם שגם מחשבתו תמיד סביבות האוכל, ומונע מעצמו רוחב לב להכיר בוראו ולהבין תורתו, ואע"פ שמתקרב לקדושה מסוימת, אבל היא חלק קטן מעבודת ד' וממילא גם לא יגיע לעשיית רצונו יתברך, שהרי לא זהו רצונו, וגם אינו יכול להגיע להבנת רצון השם מתוך תורתו, וממילא עובד ד' לפי רעיונותיו, וזהו שאמרו בגמ' תענית י"א א' דר"א אמר שהיושב בתענית נקרא קדוש והקשו והאמר ר"א לעולם ימוד אדם עצמו כאילו קדוש שרוי בתוך מעיו, פרש"י

כאילו כל מעיו קדוש ואסור להכחישן ועי"ש בתו', ומשני הא דמצי לצעורי נפשיה הא דלא מצי לצעורי נפשיה, וא"ל נקרא חסיד שנאמר גומל נפשו איש חסד ועוכר שארו אכזרי, ופי' תו' שאינו מתענה וכן פי' ר"ח הגומל טוב לנפשו איש חסד, ועוכר שארו פרש"י המתענה ומכחיש בשרו נקרא אכזר, מן האמור נתבאר שאסור להכחיש עצמו במיעוט אכילה, ושאין להשקיע מלחמת היצר בנושא האכילה רק בעמל התורה, ומיעוט תענוג מסייע לעמל התורה, ומיעוט אכילה מפריע לעמל התורה.

וכן במיעוט שינה שמעתי בשם מרן זללה"ה שביותר יש להזהר בצעירים שלא ימעטו בשינה יותר מדאי, ואמר שבחור ישיבה צריך לאכול טוב ולישן טוב וללמוד טוב, ואיתא בבראשית רבה אמר רשב"א והנה טוב מאד והנה טובה שינה, וכי שינה טובה מאד אתמהא, לא כן תנינן יין ושינה לרשעים נאה להם ונאה לעולם, אלא מתוך שאדם ישן קימעא הוא עומד ויגע בתורה הרבה.

